

ریل گذاری برای آینده

بایدها و نبایدهای هدایت تحصیلی

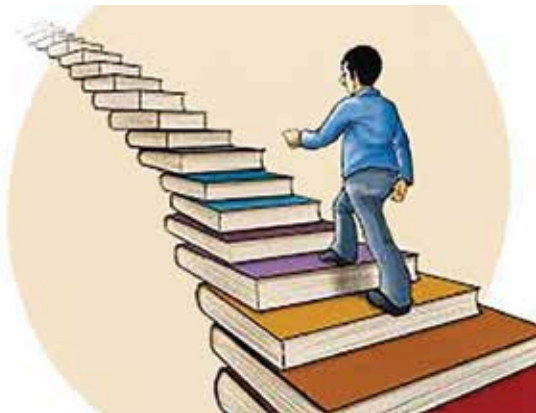
حیدر رفیع

کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه ریزی شهری

اهمیت و ضرورت هدایت تحصیلی

دوره دوم متوسطه در آموزش و پرورش مرحله گذر از مدرسه و ورود به دنیای کار، زندگی و آموزش عالی است. بنابراین هدایت تحصیلی مسیر هر یک از این کارکردها را پوشش می‌دهد.

علاوه بر این، انجام صحیح و دقیق هدایت تحصیلی در بلندمدت می‌تواند بر کل کشور تأثیرات آموزشی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی داشته باشد و موجب رشد و اعتلای ساختار مدیریتی، اقتصادی و اجتماعی کشور شود. به همین دلیل در نقشه جامع علمی کشور، سند تحول بنیادین آموزش و پرورش و برنامه درسی ملی، آموزش و پرورش ملزم به تدوین و اجرای برنامه جامع هدایت تحصیلی دانش آموزان و توزیع متوازن آنان میان رشته‌هاست.

مشکلات اجرای نادرست هدایت تحصیلی

- گرایش بیش از نیاز بازار کار به رشته‌های خاص و تورم نیروی فارغ التحصیل در برخی رشته‌ها؛
- ناتوانی دانش آموزان از تحصیل در رشته‌هایی که بر اساس هدایت تحصیلی برای آنان در نظر گرفته شده و این موضوع خود یکی از دلایل اصلی افت تحصیلی در امتحانات نهایی است؛
- افزایش ترک تحصیل دانش آموزان به علت گرایش نداشتن به رشته‌ها بر اساس توانایی و علاقه؛

کلیدواژه‌ها: هدایت تحصیلی، خدمات مشاوره، دانش آموزان، سند تحول بنیادین

تعریف هدایت تحصیلی

در ماده یک آیین نامه هدایت تحصیلی تعریفی بدین صورت از فرایند هدایت تحصیلی ارائه شده است: «فرایند ارائه خدمات راهنمایی و مشاوره به دانش آموزان، تا ضمن آشنایی با استعدادها، علاقه‌ها، توانایی‌ها و ویژگی‌های شخصیتی خویش، شاخه‌ها و رشته‌های تحصیلی، حرفه‌ها و شغل‌های مورد نیاز جامعه را بشناسند و بر اساس آن، به صورت آگاهانه شاخه و رشته تحصیلی مناسب خود را انتخاب کنند.»

همچنین در راهکار ۳-۲۱ «سند تحول بنیادین» از هدایت تحصیلی تعریفی بدین شکل ارائه شده است: «طراحی و استقرار نظام جامع هدایت تحصیلی و استعدادیابی به منظور هدایت دانش آموزان به سوی رشته‌ها، حرفه‌ها و مهارت‌های مورد نیاز حال و آینده کشور متناسب با استعدادها، علاقه‌مندی‌ها و توانایی‌های آنان.»

در ایران هدایت تحصیلی در پایان دوره اول متوسطه و پس از پایان پایه نهم و هنگام ورود به پایه دهم انجام می‌گیرد. سابقه تحصیلی سه ساله اول متوسطه و بررسی‌های مشاوره‌ای دانش آموز و نظرات دانش آموز، اولیا، دبیران و مشاوران در حال حاضر ملاک هدایت تحصیلی در ایران است. در ادامه این مقاله سعی شده است به طور خلاصه به وضعیت هدایت تحصیلی و مشکلات و چالش‌های فرا روی آن پرداخته شود.

انجام صحیح و دقیق هدایت تحصیلی در بلندمدت می‌تواند بر کل کشور تأثیرات آموزشی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی داشته باشد و ساختار مدیریتی، اقتصادی و اجتماعی کشور را رشد دهد

جمع‌بندی و ارائه پیشنهاد و راهکار

هدایت تحصیلی در توسعه کشور و آینده‌آحاد جامعه، به‌ویژه دانش‌آموزان، برای یافتن مسیر صحیح، کشف و ظهور استعدادها و فعلیت‌بخشیدن به مهارت‌ها، نقش بسیار مهمی دارد. اجرای صحیح هدایت تحصیلی با محوریت مشاوران مدرسه‌ها باعث تعالی نظام آموزشی و افزایش بازدهی سازمان‌ها و نهادها در ابعاد گوناگون اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی خواهد شد. اما اجرای نادرست این برنامه باعث می‌شود دانش‌آموزان به رشته‌های نامناسب وارد شوند و این خود در بلندمدت افت تحصیلی، کاهش بازدهی آموزشی، افزایش میزان ترک تحصیل، نارضایتی و ناراحتی‌های روحی و روانی دانش‌آموزان و خانواده‌ها را در پی دارد.

به‌منظور اجرای باکیفیت فرایند هدایت تحصیلی و تحقق اهداف و مقاصد اصلی آن، راهکارها و اقدامات مشاوره‌ای زیر پیشنهاد می‌شوند:

۱. تقویت نقش رهبری مشاوران در مدرسه‌های متوسطه اول و دوم به‌عنوان مهم‌ترین محور هدایتگر دانش‌آموزان، اولیا و سایر عوامل مدرسه‌ها در مقوله حساس هدایت تحصیلی؛

۲. توسعه فعالیت و نقش مشاوران در پایه دهم و بررسی و شناسایی دانش‌آموزان مشکل‌دار در تحصیل و تغییر رشته دانش‌آموزانی که هدایت تحصیلی نادرستی داشته‌اند؛

۳. شناسایی سیمای اجتماعی، اقتصادی، صنعتی و فرهنگی کشور در یک افق بلندمدت ۳۰ ساله و تنظیم فرایند هدایت تحصیلی کشور بر اساس این افق بلندمدت؛

۴. ایجاد زمینه فعالیت مشاوران و فرهنگ‌سازی صحیح و آگاه‌سازی کامل دانش‌آموزان و اولیا در زمینه هدایت تحصیلی از رسانه‌های جمعی کشور؛

۵. تدوین برنامه جامع آموزشی با محوریت تقویت مشاوران و مدیران متوسطه اول مدرسه‌ها به‌منظور آموزش دانش‌آموزان و اولیا و معرفی کامل فرایند هدایت تحصیلی و اجرای صحیح این برنامه؛

۶. تعامل مستمر بین هنرستان‌های فنی‌حرفه‌ای و کارکنان شهرستان‌ها و مدرسه‌های متوسطه اول برای شناسایی رشته‌های موجود و آینده شغلی آن‌ها به دانش‌آموزان و اولیا؛

۷. توسعه رشته‌های نظری و مهارت‌های فنی‌حرفه‌ای و کارکنان در آموزش و پرورش بر اساس ظرفیت‌های منطقه‌ها و استان‌ها؛

۸. توسعه و تجهیز هنرستان‌های کل کشور؛

۹. تربیت نیروی ماهر و متخصص و تأمین نیروی هنرستان‌ها؛

۱۰. اصلاح ساختار هدایت تحصیلی با هدف ممانعت از ورود و ثبت‌نام دانش‌آموزان فاقد توانایی به رشته‌های تحصیلی؛

۱۱. آسیب‌شناسی منظم و سالانه فرایند هدایت تحصیلی و رفع مانع‌ها، چالش‌ها و نقص‌ها با دریافت نظرات مشاوران، مدیران، اولیا و دانش‌آموزان.

● افزایش تغییر رشته در پایه‌های دهم، یازدهم و دوازدهم به دلیل اشتباه در هدایت تحصیلی؛

● وارد آمدن فشار روانی و استرس شدید به دانش‌آموزان و اولیای آنان به سبب نداشتن اطلاع درست از شرایط هدایت تحصیلی؛

● هدایت اجباری عده‌ای از دانش‌آموزان به برخی رشته‌ها؛

● گرایش برخی دانش‌آموزان به رشته‌های فنی‌حرفه‌ای و کارکنان به دلیل ترس از شکست و موفق‌نشدن در رشته‌های نظری؛

● هجوم گسترده اولیا و دانش‌آموزان به حوزه‌های ستادی آموزش و پرورش شهرستان‌ها پس از دریافت نمونه‌برگ‌های نهایی هدایت تحصیلی، به سبب نداشتن اطلاع کافی از فرایند هدایت تحصیلی.

هدایت تحصیلی در ایران

در هدایت تحصیلی دانش‌آموزان در کشور مشکلاتی به شرح زیر را می‌توان برشمرد:

۱. یکی از واقعیت‌های موجود گرایش شدید به رشته‌های نظری علوم تجربی و ادبیات و علوم انسانی و اقبال محدود به سایر رشته‌های نظری و رشته‌های فنی و کارکنان است. یکی از مهم‌ترین دلایل این موضوع اطلاع کافی نداشتن اولیا و دانش‌آموزان از فرایند هدایت تحصیلی، به‌ویژه در مناطق محروم کشور است. این موضوع به انتخاب رشته بر اساس احساس می‌انجامد و دانش‌آموز بدون توجه به توانایی‌هایش به رشته مورد علاقه خود هدایت می‌شود.

۲. نگاه اقتصادی و احساسی به رشته‌های پزشکی و پیراپزشکی و امید به جایگاه اجتماعی و اقتصادی خاص یکی از دلایل مهم جذب دانش‌آموزان به صورت نامتعارف به سمت رشته علوم تجربی است.

۳. هنرستان‌ها در سنوات اخیر از مشکلات متعدد زیرساختی، به‌خصوص در نیروی متخصص و تجهیزات فنی و کارگاهی، رنج می‌برند. بنابراین این موضوع گرایش دانش‌آموزان را به رشته‌های فنی‌حرفه‌ای و کارکنان محدود و سخت کرده است.

۴. رشته‌های فنی‌حرفه‌ای و کارکنان، در مناطق متفاوت کشور، می‌باید با نگاه به آمایش سرزمین و ظرفیت‌های موجود مناطق توسعه یابند تا تربیت نیروی متخصص در هر منطقه‌ای با توجه به ظرفیت‌های همان استان و منطقه باشد. در حالی که هم‌اکنون این انطباق به‌صورت مطلوبی رخ نداده است.

۵. در بسیاری از مناطق ایران، به‌ویژه در مناطق روستایی، نبود رشته‌های فنی‌حرفه‌ای و کارکنان نظام آموزشی را برای ارتقای پوشش تحصیلی مجبور به هدایت دانش‌آموزان به تحصیل در رشته‌های نظری کرده است.

کرونا و هدایت تحصیلی

در دو سال اخیر شیوع بیماری کرونا در ایران فرایند هدایت تحصیلی را تحت تأثیر قرار داده است. آموزش مجازی و محرومیت دانش‌آموزان بسیاری از مناطق کشور، به‌ویژه مناطق روستایی و محروم، حق عده کثیری از دانش‌آموزان را در آموزش مطلوب و شناسایی توانایی‌های این دانش‌آموزان دچار تهدید کرده است. علاوه بر افت کیفیت آموزش، برگزارنشدن امتحانات استاندارد نهم در برخی استان‌ها، به‌دلیل وخامت اوضاع کرونایی و مجازی‌بودن امتحانات متوسطه اول و به‌ویژه پایه نهم، چالش دیگری است که در این زمینه اتفاق افتاده است.